

Strandarrætturin í Føroyum.

Eftir *E. A. Bjørk.*

Í eldri tíð var strandarrættur tað sama sum skipbrotsrættindi, t. v. s. rætturin til at ognast skipsrov og skipbrotsfæ, ið rekur á land. Germanskur rættur tykist upprunaliga at hava givið fólki, sum við strondina býr, ein víttfevnandi rætt til skipsrov, soleiðis at skipbrotsmenn enntó kundu gerast trælir. Tó tykist tíðliga at verða gingið frá hesi áskoðan; í teim norrønu landspartalógunum verður soleiðis hildið, at skipbrotsmenn hava rætt til at bjarga ognum sínum við egnari ella fremmandari hjálp. Skipbrotsrættindini røkka eftir røttum ikki longur enn til at ognast harraleysar lutir, hvørs eigari sigur ikki til sín, áðrenn ávísar frestir eru útgingnar. Tað tykist langt niður í tíðina at hava verið torført at fáa hesa meginreglu framda, men tað vil føra ov vítt at siga meira um hetta her.

Skipbrotsrættindini gjørdust tíðliga ein framíhjárættur kongsins (regale), sum kongur tó læt aðrar fáa í vissum muni. Frá miðöldini finnast dømi um, at furstar og bispar høvdu skipbrotsrættindi, og eisini aðalin vann sær skipbrotsrætt so við og við. Hesin rættur varð góðkendur í handfestu Fríðriks III ár 1648 og seinri staðfestur í framíhjárætti aðalsins 24. juni 1661 § 18, sum »af kongelig Naade og Mildhed« gevur aðalinum rætt til »at nyde Vrag, som for deres egen Grund strander.« Hesi aðalsins sonevndu fjørurættindi (»forstrandsret«) duttu burtur í Noregi við grundlógini 17. mai 1814 og í Danmark við grundlógini 5. juni 1849. Í Føroyum hava fjørurættindi aðalsins helst

ongantið havt nakran týdning. Her vóru skipbrotsrættindini eftir N. L. 4—4—4 kongsins. Nú er galdandi fyri Føroyar strandingarlóg nr. 49 frá 24. mars 1899, og eftir henni fellur harraleyst skipsrov og skipbrotsfæ til ríkiskassan, men eftir heimastýrisskipanini helst til landskassan, við tað at stranding nú er sermál, sbr. løgtingsviðtøku 13. mai 1948 nr. 13.

Tað eru tó ikki skipbrotsrættindini, ið her skulu nærri umrøðast. Tey hava ongan týdning fyri einstaklingin uttan til at fáa bjargingarløn. Við strandarrætt verður nú meint annað og meira enn skipbrotsrættindi. Strandarrætturin er fyri ein part rætturin til at ognast tað, ið rekur upp, t. d. rekaviður og rekatori, og so eisini rætturin til at nýta sjálva strondina (t. d. til bygging og fiskaturking) ella tilfarið í henni (sand, eyr o. s. fr.). Kanska kunnu vit til hesi rættindi eisini rokna rættin til at ognast tann gróður, ið við strondini grør (t. d. tara), og tey dýr, ið har sita fóst (t. d. kræklingur).

Hetta verður seinri gjøllari kannað, men fyrst mega vit kanna eftir, hvat ið strondin er, har næst hvør ið kann útinna áðurnevndu rættindi, og at enda hvørji hesi rættindi eru.

Viðvíkjandi fyrsta spurningi — hvussu langt, ið strondin røkkur — er tað skilligt, at roynt má verða at avmarka strondina inneftir móti landi og úteftir móti sjónum.

Í Rómverjarættinum var havið *res communis omnium*, t. v. s. frítt at søkja hjá øllum.¹⁾ Tað er vissuliga sama áskoðanin, ið liggur til grundar, tá ið hin íslenska lógin Grágás nýtir orðið allmenningur um havið uttan fyri »rekamark»,²⁾ og

1) Inst. 2—1— § 1 sbr. Dig. 1—8—2 § 1: »Et quidem naturali jure communia sunt omnium haec: . . . mare . . .»; Dig. 47—10—13— § 7: »Et quidem mare commune omnium est»; Dig. 43—8—3— § 1: »Maris, communem usum omnibus hominibus«.

2) Havið innan fyri rekamark — t. v. s. tann parturin, ið lá so nær landi, at ein flaktur torskur sást haðani — var ikki almenningur í hesum týdningi, men felag (allmenningur) fyri viðkomandi fjórðing, sbr. Kultursthist. Leks. I, teig 102—03, Rynning s. 153 f.

tá havið aðrastaðni í Norðanlondum verður nevnt allmenn-
ingur.¹⁾ Orðið allmenningur er her vissuliga nýtt í týðn-
inginum eitt øki, har eingin hevur serrættindi, men sum
er til nýtslu fyri alt fólkið (fornm. almenni).

Henda uppfatan er tó neyvan hin upprunaliga. Uppruna-
ligari hugsan um ognarrætt man tað hava verið, at eins væl
og at eiga jørð, bar til at »eiga« ávís fiskimið á havinum,
soleiðis at tey vóru friðlýst einstøkum fólki, t. d. eini
bátsskipan, einum garði, eini bygd, o. s. fr.²⁾ Henda upp-
fatan hevur nógvastaðni hildið sær langt fram í tíðina.³⁾
Heldur ikki í Føroyum hevur henda áskoðan verið ókend.
Tað var vanligt, at hvør oyggj ella hvør bygd hevði síni
fiskimið,⁴⁾ og ofta vóru hesi sonevnd loynimið,⁵⁾ og roynt
varð at dylja tey fyri øðrum. Dømi eru um, at roynt hevur
verið at kanna sær einkarrætt til ávís fiskimið.⁶⁾

1) Sbr. Rynning s. 78.

2) Sí G. Heber I, s. 24–25.

3) Sí t. d. ta hjá Rynning s. 287–88 umrøddu sök frá 1869, har nakrir
garðar við Romsdalsstrondina høvdu býtt fiskimiðini sínámillum.

4) Sí um hetta hugtak: Svabo s. 313–41 og Landt s. 386–87. Eitt
yvirlit yvir tey mið, ið søkt vórðu úr Klakksvík, stendur í bókini Bø-
leiðin eftir Robert Joensen. Svabo hevur s. 322–41 eitt yvirlit yvir
mið uttan um allar Føroyar.

5) Svabo s. 316, sbr. eisini Jóan Chr. Poulsen s. 61–62.

6) Hjá Daniel Nolsøe s. 2 verður sagt, at »garðar fyrr á døgum hava
ognast fiskimið.« Eitt annað dømi verður nevnt í einum amtsskrivi 19.
mars 1840 (avritabók S. nr. 657), har tað sæst, at Hvannasundsmenn
hava spurt amtið, um teir høvdu ikki einkarrætt til at seta fiskigørn
uttan fyri bygdina, og um teir kundu ikki banna øðrum at gera tilíkt
uttan við teirra loyvi. Amtið segði nei til báðar spurningar.

Nakað tey somu viðurskipti verða umrødd í einum dómi 28. juni
1858; av honum sæst, at ein handilsmaður í Klakksvík hevði stevnt
eini bátsskipan í Ánunum, sum millum norðastu landoddar á Kunoynni
og Viðoynni høvdu tikið línu hansara upp og kappað hana, so handils-
maðurin misti 500 favnar, 144 húkar við útgerð, eitt flot og 20 søkk.
Bátsskipanin umbar seg við, »at de vare harmfulde over, at de, som
hidtil ofte havde fisket paa det nævnte Sted og stedse med godt Ud-
bytte, denne Gang paa Grund af, at de andre havde fisket sammesteds
med Langline, intet havde faaet, og at de for at forhindre dette for

Áður í tíðini tóku ríkin sær víðgongd rættindi yvir høvunum. Her skal bert verða nevnt, at teir dansk-norsku kongarnir kravdu harradømið yvir Eystursjónum og Norðshavinum.¹⁾ Hollendingurin Hugo Grotius setti tó fram í verki sínum »Mare liberum« (Havið frí), ið kom út í 1609, ta uppfatan, at høvini kundu ikki vera ogn hjá einstakari tjóð. Men henda uppfatanin gjørdi ikki vart við seg fyrr enn í skrivinum »De dominio maris« (Um yvirvaldið á havinum), ið kom út 1703, skrivað av einum øðrum Hollendingi, Cornelis van Bynkershoek. Í hesum skrivi setti hann fram hin gitna grundsetningin: »Terræ potestas finitur, ubi finitur armorum vis« (vald landsins endar, har vápnar megin heldur uppát), ið varð útlagdur soleiðis, at harradømið yvir havinum hjá ríkjum rækk ikki longur enn ein kanónskotmála frá strondini (um tað mundið bert einar 200 alin).

Tann parturin av havinum, ið lá innan fyri kanónskotmálan varð nevndur sjóøkið. So hvørt sum kanónirnar bóru longur, gjørdist tað greitt, at sjóøkið kundi ikki longur avmarkast við kanónskotmálanum, og ríkin settu tí ymisk onnur mark, ofta 3–4 sjómíl, viðhvørt meira, men sum kunnugt eru menn ikki enn á einum máli um víddina av sjóøkinum. Fyri Føroyar er sjóøkið nú skipað við kgl. fyrri-

Fremtiden ansaa sig berettigede til at foretage, hvad de gjorde.« Henda umbering varð ikki tikin til eftirtektar: »Da imidlertid dette Indklagedes Forgivende aldeles ikke kan komme i nogensomhelst Betragtning, eftersom Havet er frit for alle, og den Omstændighed, at de oftere have fisket et bestemt Sted, aldeles ikke kan hjemle dem Ret til udelukkende at drive Fiskeri paa samme Sted . . kunne de . . ikke undgaa at blive dømte som dem, der paa en voldsom og egenmægtig Maade have behandlet andens Ejendom og krænket deres Ret.«

1) Hesin rættur varð góðkendur av Onglandi, sum við traktat 22. juni 1583 gekk undir ta treyt árliga at gjalda 100 rosenoblar móti at loyvt varð enskum skipum at sigla norður um Noreg.

Sí annars um henda spurning: Danmarks Riges Historie IIIa, s. 221 og 223, IV s. 133 og 138 og E. Arup; Danmarks Historie II, s. 632, 635 og 651 f. og Louis Zachariasen s. 120 f.

skipan nr. 130 frá 27. apríl 1959 og løgtingslóg nr. 13 frá 28. í s. m.¹⁾

Í eldri tíð varð hildið — við læru Bynkershoeke í huga — at ríkin høvdu ein rættuligan ognarrætt (dominium) til sjóøkið,²⁾ men nú er henda uppfatan slept, og hin vanliga áskoðanin er tann, at ríkin bert hava heimavald yvir sjóøkinum (imperium). Hetta yvirvald førir tað við sær, at ríkin kunnu víska bert teirra egnu borgarum rættin til veiði og fiskiskap á sjóøkinum,³⁾ at teir kunnu hava tolleftrilít,⁴⁾ og at teir yvirhøvur hava lógsøgn á sjóøkinum.⁵⁾ Vanliga hava ríkin har aftur ímóti ikki kannað sær nakran einkarætt til sigling á sjóøkinum,⁶⁾ tó víska ríkin ofta sínum egnu borgarum rættin til strandferðasigling.⁷⁾

Tá nevnt hevur verið frammanfyri um ríkisins ella ríkjanna rætt yvir sjóøkinum, verður hetta fyri Føroyar at skilja við teirri tillaging, at rættindini verða útintt av landsstýrinum

1) Nevndu fyriskipanir viðvíkja bert fiskirættinum. Í øðrum førum er helst enn galdandi tað við kongsbrævi frá 22. februar 1812 ásetta sjóøkið upp á 4 sjómíl (fjórðingar), sbr. Berlin I, s. 75 f.

2) Hetta kemur kanska týðiligast til orða í fyriskipan frá 2. januar 1740, har tað um Lím fjørðin verður sagt, at hann »ligesom alle andre Strande udi vore Riger og Lande almindeligen Os alene og ingen anden tilhører og af Alders Tid tilhørt haver«. Sbr. eisini I. E. Larsen II, 1, s. 427–28.

3) Sbr. Áðurnevndu viðtøkur um fiskiskapin, og veiði viðvíkjandi løgtingslóg nr. 27 frá 9. september 1954 § 1.

4) Hetta kann vera hildið sbr. løgtingslóg nr. 23 frá 11. februar 1950 § 20, stk. 4.

5) Sbr. § 6 nr. 1 í revsingarlógini, samanborin við § 6, stk. 2.

6) Hildið verður í fólkarættinum, at fremmand skip hava rætt til »passage inoffensiv« (friðarferð) á sjóøkinum. Hetta er tó ikki galdandi innansyndis á sjóøkinum, tí sonevnda »heimasjógvi« (flógvum, fjørðum, sundum o. t.). Tó verður yvirhøvur tolt, at fremmand handilsskip eisini sigla í heimasjógvi, men har aftur ímóti verður ofta bannað herskipum at sigla tilíkan sjógv, sbr. fyr Føroyar fyriskipan nr. 356 frá 25. juli 1951 § 3.

7) Sbr. lóg frá 21. mars 1855 um avtøku kgl. einahandilsins § 3, og lóg fyri Føroyar nr. 124 frá 15. mars 1939 um strandferðarsigling.

so víða sum málsøki heimastýrisins røkkur, sbr. §§ 4–5 í heimastýrislógini.

Øllum landsins borgarum er frítt at søkja sjógvin um alt sjóekið við teimum í lóggávuni ásettu avmarkingum. Teir kunnu ótálmaðir sigla, fiska og veiða har, men einki er til hindurs fyri, at hitt almenna kann avmarka atgongdina til sigling, fiskiskap og veiði og yvirhøvur gera fyriskipandi reglur fyri hesi øki, og er hetta eisini gjørt í vissan mun.¹⁾ Somuleiðis kunnu borgararnir ognar sær tann gróður, ið vexur niðri á botni, t. d. tara, og eisini sjálvt tilfarið í havbotninum, t. d. við sandtøku, gróttøku o. tl., har hitt almenna hevur ikki skipað reglur móti tí.²⁾ Endiliga verður hildið, at harraleysir lutir, ið funnir verða á sjóøkinum, eru ogn hansara, ið finnur.³⁾

1) Bann fyri sigling á pørtum av sjóøkinum er helst ikki at finna í Føroyum. Viðvíkjandi fiskiskapinum verður víst til løgtingslóg nr. 20 frá 28. mars 1949 um friðing av landgrunnum og løgtingslóg nr. 5 frá 31. december 1948 § 3 um minnstu mál á fiski. Viðvíkjandi veiði verður víst til løgtingslóg nr. 27 frá 9. september 1954 § 14 um bann fyri skjóting undir friðaðum bjørgum.

2) Tað er valla nakað til hindurs fyri at seta bann fyri sandtøku o. ø. á sjóøkinum. Ein viss heimild til hetta er annars í teirri eisini fyri Føroyar galdandi lóg frá 23. januar 1862 um burturflytan av gróti, sandi og eyri o. ø. (Í *Danmørk* er lógin avtíkin við strandafriðingarlóg nr. 149 frá 18. mei 1906, men er enn galdandi í Føroyum).

3) Um hval, ið funnin verður á havinum, galda tær gomlu reglurnar N. L. 5–12–2 og 12, og eftir teimum eru ið hvussu so er hvalir undir 9 alna longd ogn hansara, ið finnur, sbr. 5–12–1.

Um rekavið er tó eitt amtsskriv frá 2. juni 1834 (avritabók N. nr. 144), har amtið sánsar det for rigtigst, at alt det Drivtømmer, som bringes med Baad, efter at være opdaget fra en Bygd, bliver delt imellem Bygdens Beboere efter gammel Vedtægt, men hin vanlige hugsanin man vera tann, at tilíkur viður er ogn finnaranna, sbr. Jóan Chr. Poulsen s. 15–16.

Um skipbrotsfæ, ið funnið verður rekandi á sjónum, verður avgjørt í strandingarlógini (nr. 49) frá 24. mars 1899 § 14, at hetta í vissum fòrum, helst tá ið tað er av lítlum virði, kann verða latið til finnararnar.

Sambært § 18 í strandingarlógini samanhildin við kavarareglugerðina frá 16. mars 1843, sum sambært skriv 22. august 1871 frá lögreglumála-

Sostatt er sjóekið eins og opna havið uttan fyri tað res communis omnium ella almenningur í víðastu merking, sbr. tað, ið nevnt er frammanfyri. Tó er tann munur á opna havinum og sjóøkinum, at meðan tey umrøddu rættindini á opna havinum kunnu verða útinnt av einum og hvørjum, kunnu tey á sjóøkinum yvirhøvur bert verða útinnt av donskum ríkisborgarum. Hetta er í lóggávuni týðiliga ásett tó bert fyri fiskiskap og veiði.

Men skilligt er, at mark má vera inneftir, har hesin ótálmæði ráðarrættur hjá hvørjum manni heldur uppat. Nú skal verða kannað eftir, hvar hetta mark má setast.

Ikki er markið millum land og sjógv altíð tað sama; tað flytir seg í heilum, mest av flóð og fjøru. Av tí at tað í rættarviðurskiptum er óhent at nýta hetta iðiliga skiftandi markið, sum hevði ført við sær, at eitt øki eina løtu mátti haldast vera land og næstu løtuna sjógvur, hevur verið roynt í teim ymisku rættarskipanunum at seta eitt fast mark. Hetta markið kann eftir viðurskiptunum setast á ymiskan hátt. Sum mark kann verða tikin hægsta flóð ella hægsta fjøra í mysing, ella eisini kann verða tikin ein ella onnur linja millum hesar útjaðarar, t. d. háflóð ella háfjøra, ella hálvfløddur (ella hálvfjaraður) sjógvur (miðalvatnsmálin).

So at siga allar hesar ymisku linjurnar hava til ymsar tíðir og hjá ymsum fólkasløgum verið nýttar til at seta mark ímillum tað økið, ið lá til almenna nýtslu og tað, sum var undirgivið ognarrætti einstaklingsins. Í Rómverjarættinum var hægsta flóð (*maximus fluctus*) markið millum havið sum res communis omnium og landøki, ið undirgivin vóru ognarrætti einstaklinga.¹⁾ Henda regla er enn

ráðnum somuleiðis verður at nýta í Føroyum, er tað loyvt øllum at taka upp »Skibe og andre paa Havets Bund nedsunkne Ting.« Sbr. eisini ta fyri alt ríkið galdandi lóg nr. 157 frá 22. december 1876 um uppfisking av akkerum, akkerstogum og aðrari skipsútgerð. Sbrt. § 1 í lógini er rætturin til hetta bert vissaður donskum ríkisborgarum.

¹⁾ Sbr. Inst. 2—1—§ 3: »Est autem litus maris, quatenus hibernus fluctus maximus excurrit« og Dig. 50—16—96: »Litus est, quousque maximus fluctus a mari pervenit.«

galdandi í fleiri europeiskum rættarskipanum, t. d. fronskum rætti.¹⁾ Háflóð setir í Danmark markið millum sjóøkið og tær føstu ognirnar, har flóð og fjøra hava nakað at siga, meðan hetta mark annars í donskum rætti verður hildið at vera »havstokken«, t. v. s. har hav og land mætast á hálv- fløddum sjógvi.²⁾ Hesin miðalvatnsmálin setir eisini markið í svenskum rætti.³⁾

Í vestnorrønum rætti hevur hetta markið aloftast verið sett longur úti. Í Hetlandi hevur tað verið sett í fjøru- málanum,⁴⁾ meðan siður hevur verið í Noregi og Íslandi

1) Sbr. Code Civil art. 538: »... les rivages, lais et relais de la mer... et généralement toutes les portions du territoire français qui ne sont pas susceptibles d'une propriété privée, sont considérés comme des dépendances du domaine public.«

2) Ein eldri hægstarættardómur í U. f. R. 1884 s. 433 setti markið til hægstu flóð, tí tað í dóminum varð hildið, at tann parturin av fjøruni, »der ikke blot i Tilfælde af usædvanligt Højvande, men ogsaa ellers i Almindelighed eller dog jævnligt overskylles af Vandet«, ikki var undirgivin einstaklingsins ognarrætti. Í einum seinri hægstarættar- dómi í U. f. R. 1941 s. 504 er tó markið sett »efter den Linje hvortil Vandet til enhver Tid naar ved højeste daglige normale Vandstand,« men tilskilað verður í dóminum, at hetta mark bert verður at nýta, har flóð og fjøra eru. (Dómurin viðvíkti viðurskiftum við Vesturhavið, har stórir munur er á flóð og fjøru).

Annars kann verða víst til Illum I, s. 10, Vinding Kruse I, s. 332–33 og Torp s. 23.

3) Sbr. Illum I, s. 10, viðmk. 61. Her verður tó at viðmerkja, at fjøruánararnir hava viss rættindi, helst viðvíkjandi fiskiskapi út til 300 m frá strondini ella frá oyggjum, ið eru í minnsta lagi 100 m langar, og so eisini út á 3 metra dýpi, um hetta dýpi er longur úti. Tað eru tó vissar økisavmarkaðar serreglur, sum minka ella vaxa um henda so- nevnda »strandäganderætt«. Hesin rættur er nú ásettur við lóg frá 1. december 1950, sum víðkaði rættarøkið í mun til fiskilógina framman- undan frá 27. juni 1896, har markið sum aðalregla varð sett til 180 m frá strondini, ávikavíst 2 metra dýpi.

4) Í teirri elstu tingbókini 1602–04 í Hetlandi (prentað út., s. 35) verður umrødd ein sök millum tveir menn; søkin stóðst av, at annar uttan at hava nakran rætt til tess, hevði tikið agn (helst krækling) á »ebb«, hjá hinum. Hetta orðið merkir sambært Hetlandsorðabókina ikki bert fjøra sum á enskum, men eisini fjøran, ið liggur turr, tá ið fjarar.

at fara enn longur út. Í Noregi hevur marbakkin verið nýttur sum mark,¹⁾ har ein tilíkur er; annars hevur markið verið sett á 2 metra dýpi á háfjørø.²⁾ Av Norðanlondunum er Ísland tað land, ið gevur jarðaeigarunum mest viðgongdu rættindi yvir sjónum, hóast svenskur rættur í einstøkum førum (hinum sonevnda »strandägenderätt«, sbr. s. 73 viðmk. 3) er viðgongdari. Í Íslandi hava jarðaeigararnir frá gamlari tíð fingið viðgongd rættindi innan fyri hitt sonevnda »reka-markið«, ið gekk so langt út, sum flaktur torskur sást frá landi.³⁾ Í øðrum førum gekk rættur jarðaeigaranna til »ytstu garnsetumál«, sum upprunaliga var har, eitt 20 meska høgt kópagarn røkkur á botn, men er seinri sett at vera 60 favnar úr landi, á hægstu fjørø í mysing.⁴⁾

Felags fyri allan norrønan rætt á hesum øki, er tó, at fram við strondini er ein ál, har galdandi eru reglur, sum víkja frá teimum, ið annars galda fyri sjóøkið. Soleiðis er eisini í Danmørk, har hetta økið verður nevnt »forstranden«.

Tá hetta heitið eisini kemur fyri í serstøkum føroyskum lógum⁵⁾ og er vorðið nýtt í rættaravgerðum viðvíkjandi

1) Í norskum og íslenskum orðabókum verður marbakki aloftast sagdur at vera brekka ella bratti, ið er beint uttan fyri fjørumálan, og á sama hátt verður greitt frá hetlenska orðinum »marbank«. Føroysk-donsk orðabók hevur hesa frágreiðing: »et sted, hvor Havbunden hæver sig stejlt og pludseligt inde ved Land.«

Fyrra lið í orðinum merkir hav (fornnorr. marr). Hin upprunaligi týðningurin av orðinum bakki er helst ein (reystur) skrái. Eitt eldri orðasnið er »marreins bakki«, har »rein« helst merkir trom, t. v. s. »havstramarbakkin«.

2) Sí Rynning s. 283–84 við ávísingum. Í vissum førum (t. d. við víkjandi einkarrætti til ostru og tara) kann markið verða sett longur frá strondini, sbr. Rynning s. 286–87 og Klæstad s. 57–59.

3) Sbr. Grágás II–442; Rynning s. 153 og s. 67 viðmk. 2 frammanfyri.

4) Sbr. Grágás I–212, Jónsbók 11b 61, Rynning s. 153 um hitt eldri málið. Viðvíkjandi tí nýggjara málinum kann verða víst til fyriskipan um veiði í Íslandi frá 20. juni 1849 § 3 og § 16 (um veiðirætt og kópa-veiði) og lóg nr. 80 frá 10. november 1905 § 2 um skeljadýr til agns.

5) Fiskilóg nr. 95 frá 14. apríl 1893 § 2, stk. 1 og § 3 i. f. og strand-ingarlóg nr. 49 frá 24. mars 1899 § 14.

føroyskum viðurskiftum,¹⁾ somuleiðis sum tað yvirhøvur ofta — tá málberingin hevur verið donsk — er nýtt, tá ið talan hevur verið um strandarrættindi í Føroyum, gerst neyðugt at kanna eftir, hvat ið vit skilja við »forstrand« eftir donskum rætti, og síðani hvønn týdning orðið hevur, tá ið tað verður nýtt um føroysk viðurskifti.

»Forstrandsretten« verður í Danmørk yvirhøvur sagdur at vera rætturin til at ognast harraleysar lutir, ið reka upp í fjøruni, og til at ognast lutir á sama stað, aftaná at tað er lýst upp við tíðarfreisti.²⁾ Munurin millum »forstranden« og tann partin av sjóøkinum, ið liggur beint uttan fyri hana, er tí bert tann, at harraleysir lutir, ið funnir verða í fjøruni, eru ogn hansara, ið fjørurættin hevur, meðan finnarin eigur teir, ið rekast á hinum partinum av sjóøkinum.³⁾ Fyri skipbrotsfæ geldur, at verður tað funnið í fjøruni, er tað ogn hansara, ið fjørurættin hevur, um so er, at eingin boðar frá, meðan tað á hinum partinum av sjóøkinum vanliga fer til ríkið.⁴⁾ Munurin millum fjøruna og hin partin av sjóøkinum er tó av lítlum týdningi, tá ið talan er um

1) Síðst í dómi Østre Landsrets frá 26. juni 1959 um sandtøku í Kaldbaksfirði; meira um hetta seinri.

2) Juridisk ordbog s. 57, sbr. Torp s. 23, viðmk. 27.

3) Sbr. I. E. Larsen II, 1 s. 285, Torp s. 196, Vinding Kruse I, s. 438 og Illum II, s. 4, ið allir halda, at harraleysar lutir, ið reka upp í fjøruni, ognast tí. ið fjørurættin hevur. Torp og Illum vilja tó halda, at fjørurætturin bert er galdandi, tá ið talan er um virðislutir.

Tað er tó kanska ivingarsamt, um henda uppfatanin er bein. Vanliga verður hildið, at rav, ið rekur upp í fjøruna, er ogn finnarans, men grundirnar fyri tí eru sambært cancelliskrivi 4. januar 1840 og hægstarættardómi í U. f R. 1871, s. 439 tær, at rav kann ikki haldast vera »vrag«, og av hesum kann kanska útleggjast, at fjørurætturin bert umfatar »vrag«, soleiðis sum tað hevur komið fyri gjøgnum tíðirnar, t. v. s. vanligt skipsrov og skipbrotsfæ, somuleiðis størri fisk og hval, sbr. Jútsku lóg III—62. Eisini kann verða víst til ta eldru uppfatanina av strandarrættinum sum »vragret«; men her verður tað ov drúgført at koma nærri hesum spurninginum, sum ongan týdning hevur fyri føroyskan rætt.

4) Sbr. tær greiniligari reglurnar í lóg nr. 85 frá 30. apríl 1909 § 4.

skipbrotsfæ, við tað at ríkið næstan allastaðni hevur fjørurættin, soleiðis at góðsið í báðum førum verður ogn tess.¹⁾

Tá »forstranden« eisini í teimum førum, har »forstrands« retten« sum undantak er givin eigarum av næstliggjandi jørð, eftir donskum rætti ikki kann haldast vera umloysir til hesa jørðina, er tað í Danmørk »forstrands« markið inn eftir, sum týðningin hevur, t. d. tá talan er um rættin til at taka sand, grót, eyr, tara, skelsand o. s. fr., við tað at tað stendur einum og hvørjum frítt fyri at taka alt hetta áðurnevnda í »forstranden« (eisini privatum fjørum), meðan hetta á tí flóðfríu fjøruni er ogn hjá tí, ið jørðina eigur har.²⁾ Markið fyri »forstranden« inneftir fellur saman við markinum millum hav og land, og hetta markið verður sett, sum áður nevnt á háflóð, har ið flóðir og fjarar; annars verður tað sett eftir miðalvatnsmálanum.

Fjørurmarkið úteftir hevði serligan áhuga í gomlum døgum, t. v. s. fyri 1849, tá aðalin enn hevði fjørurætt. Í nýggjari tíð verður vanligi hildið, at »forstranden« gongur út á »siglingardýpið«, t. v. s. har ið skip flýtur.³⁾ Eldri høvundar halda, at fjøran gongur út á akkersdýpið fyri smáskip, á vesturstrond Jútlands tó út til ytstu sandriv.⁴⁾ Yvirhøvur

1) Sum frammanfyri nevnt fullu fjørurættindi aðalsins burtur við grundlógini frá 5. juni 1849, men hildið verður, at tey fjørurættindi, ið áttu serliga privatrættarliga heimild, framvegis vóru óskerd. Tí finnast enn einstaklinga fjørur einstakar staðir (Fanø, Manø, Anholt og hini sonevndu Aabergske Forstrand millum Thorsminde Sluse og Holmsland Klit við vesturstrond Jútlands). Men í Noregi vórðu øll einstaklinga fjørurættindi (»vragret«) hildin at detta burtur við teirri norsku grundlógini frá 17. mai 1814, sbr. Rynning s. 283 við viðmk. 1.

2) Sbr. til dæmis hægstarættardóm í U. f. R. 1884, s. 433, sum viðvíkti rættinum til tara.

3) Sí Borup s. 480, Torp s. 23. Vinding Kruse I, s. 330, Illum II, s. 3, viðmk. 7, Tolstrup s. 60 og Juridisk ordbog s. 57.

4) Sbr. Kongsev II, s. 60 og teir har nevndu eldru høvundar. Eftir Schönheyder í N. J. A. 15. bd., s. 140 gongur »forstranden« »ikke alene saa langt Landstokken gaar, og saa langt Søebrændingerne bryde paa Landsiden, indtil Skibe eller Gods kan ubehindret flyde; men og til den yderste Sandgrund, eller saakaldte Revle udenfor Landet paa

má tó sigast, at reglurnar fyri »forstranden« eru ógreiðar, og at lætt er tað ikki, sum sagt verður í kunngerð 7. oktober 1842, at »udfinde et aldeles udtømmende og overalt anvendeligt Begreb om Forstrande«.¹⁾ Rættaravgerðir um fjørueikið úteftir finnast vist ikki í teimum donsku dómasøvnunum, helst av teirri grund, at ansurin fyri hesum spurminginum hevur verið so lítil eftir 1849. Hóast nógv tykist óvist viðvikjandi »forstranden« eftir donskum rætti, tykist tó so mikið at vera vist, at fjøran gongur longur út enn til fjørumálan, og sigast kannuttan iva, at hon gongur væl longur út.

Men tað er ein spurningur, um orðið »forstrand«, tá ið tað verður nýtt um føroysk viðurskifti, kann skiljast á sama hátt sum í donskum rætti. Lóggávan vísir einki vist um hetta. Orðið verður at vísa seg bert nýtt í tveimum serstøkum føroyskum lógum, og tað er í strandingarlógini og í fiskilógini. Í strandingarlóg fyri Føroyar nr. 49 frá 24. mars 1899 § 14 verður sagt, at »enkeltvis i Søen eller paa Forstranden bjærgede Stykker Vraggods« í vissum førum kunnu verða latin tí, ið bjargar; men lógin sigur einki um, hvat ið meinast við »forstranden«, og heldur ikki í forarbeiðum til lógina verður nakað nevnt um tað.²⁾ Í teirri

de Steder, hvor disse findes, uden at regne det Mellemrum af dyb Søe og Vand, som findes mellem Revlerne og Landet.«

1) Í broti I í nevndu kunngerð verður sagt, orsakað av at »stænders forsamlingerne« høvdu minnt um »den i Henseende til Forstrandsrettens Udstrækning stedfindende Ubestemthed«, at kongur »efter omhyggelig Overveelse« hevur hildið tað »tilraadeligt at gjøre denne Materie til Gienstand for legislativ Behandling«, tá tað er ikki lætt at »udfinde et . . . o. s. fr.«.

Spr. eisini I. E. Larsen II, 1, s. 284, ið sigur, at »forstranden« er »et meget ubestemt Begreb.«

2) § 14 var upprunaliga sett saman samsvarandi § 14 í tí donsku strandingarlógini nr. 103 frá 17. apríl 1895, men løgtingið fekk skoytt upp orðini »eller paa Forstranden«, soleiðis at stykki, ið bjargað vórðu frá landi, eisini komu inn undir viðtøkuna, sbr. Løgt. 1898 s. 2 og Rigsdagst. 1898/99, Till. A., teig 2686 og Folketingets Forh. teig 2578–79.

føroysku fiskilógini nr. 95 frá 14. apríl 1893, verður orðið »forstrand« nevnt tvær reisir. Í § 2, stk. 1 verður sagt um nótakast eftir seiði inn á land, »uden Hensyn til, hvem der er Ejer af Forstranden«, og í § 4 verður nevnt um at draga seiðanót inn »paa en Forstrand«, tá ið í minnsta lagi helvtin av markatalinum samtykkir. Heldur ikki henda lógin ella forarbeiðini til hennara hjálpa nakað til at skilja orðið »forstrand«, men tá ið orðið verður nýtt í sambandi við at draga nótaseið á land, tykist tað nær at halda, at tá verður bert hugsað um tann partin av fjøruni, sum liggur turrur í lötuni.¹⁾ Helst er orðið nýtt við sama týðningi í § 14 í strandingarlógini.

Í forarbeiðinum til lóg fyri Føroyar nr. 107 frá 14. apríl 1893 um friðlýsing av skeljadyrum, ið staðfest varð um sama mundið sum fiskilógin, stendur orðið »forstrand« har aftur ímóti nýtt nógvastaðni í einum øðrum týðningi, nevniliga um tann partin av strondini, ið liggur turrur á fjøru.²⁾

Tað í Føroyum vanliga nýtta orðið fyri henda partin av strondini er fjøra.³⁾ Í eini søk um góðkenning av eini

Tær fáu viðmerkingarnar í forarbeiðinum tykjast at benda á, at við »forstranden« meinast tann parturin av fjøruni, sum liggur turrur í lötuni.

1) Hin íslenska fyriskipanin (nr. 10) frá 12. februar 1872 »om Silde og Graasejffiskeri«, sum er fyrimyndin fyri viðtøkunum um nótakast í teirri føroysku fiskilógini, nýtir orðið »grund« um tað økið, har nótin verður drigin á land, og her verður óivað meint við tann partin av fjøruni, sum liggur turrur í lötuni.

2) Undir tingingunum í 1884 helt ein løgtingsmaður soleiðis fyri, at hann vildi banna óviðkomandi at »betræde sine Enemærker« fyri at taka »fliður og øður paa Forstranden« (nevndu dýr finnast ikki oman fyri flóðarmálan). (Løgt. 1884, s. 85.) — Í eini umsókn frá 32 fólku úr Sundalagnum siga tey, at tey eru »eneberettigede til den Kragling, der staar paa vor Forstrand i hvert Fald saa langt ned, som Ebben gaar, naar den er størst.« (Løgt. 1890, s. 105–06.

3) Málfrøðiliga stendur orðið í sambandi við sagnorðið at fjara (flyta seg burtur). Tað, ið flytur seg burtur, er havið. Orðið er kent í øllum norrønum málum: norskum: fjæra, danskum: fjære, íslenskum: fjara, svenskt bygdamál: fjära ella fjöra og Norn (hetlenskum): fjora,

grannastevnuviðtøku um sandtøku, har orðið »forstrand« varð nýtt, verður eisini hildið, at »forstrand« er tað sama sum fjøra.¹⁾ Tað er eisini í hesum týdninginum, at orðið »forstrand« er nýtt í áðurnevnda dómi Østre Landsrets 26. juni 1959, ið nærri skal umrøðast seinri.

Men fjøran er eins og »forstrand« nakað, ið óvist er. Tað er greitt, at fjøran er tað, ið turrleggur á fjarandi sjógvi, men av sjálvum orðinum fjøra kann einki avleiðast um hennara nágreiniligu mark, um tey skulu setast eftir dagligari háflóð ella háfjøru ella eftir hægstu flóð og hægstu fjøru í mysing, ella kanska eftir øðrum linjum.²⁾

Tað finnst ongargarviðtøkur um fjøruarkið í Føroyum eins lítið og tað finnst lógarreglur um hvussu langt »forstrand« rækkur í Danmørk. Har er tað, sum áður nevnt, markið fyri »forstranden« inneftir, ið hevur týdning, og tað finnst fleiri dómar um henda spurning, meðan tað helst ikki finnst dómar um markið fyri »forstranden« úteftir. Her í Føroyum er tað ytra fjørumarkið, ið størstan áhugan hevur, og tað finnst eisini dómar um henda spurning. Ansurin hevur ikki verið so stórur fyri innara fjørumarkinum, og um tað finnst eingir dómar. Seinri skal verða nevnt, at eisini innara fjørumarkið hevur ein vissan týdning.

Teir dómarnir, ið feldir eru um ytra fjørumarkið, viðvíkja allir spurninginum um rættin til sandtøku. Sum áður nevnt er rætturin til sandtøku á sjóøkinum fríur fyri øll,

og tað verður útlagt í øllum orðabókunum samsvarandi málfrøðini sum tann parturin av strondini, ið turrleggur á fjøru.

1) Eitt uppskot um viðtøku viðvíkjandi sølu av sandi »fra Bygdens Forstrand« var fyri á grannastevnu í Hvalbø hin 10. januar 1922. Spurningurin um gildi viðtøkunnar varð lagdur fyri amtið (j. 1922 nr. 47), sum ymsastaðni spurdi seg fyri, m.a. í Suðuroyar sýslu, sum í skrivi 18. februar 1922 sigur: »Efter almindelig Sprogbrug maa Udtrykket Fjære (færøsk fjøra) anses at være identisk med Forstrand.«

2) Í teirri í viðmk. 1 umrøddu sök segði landbúnaðarráðgevarin í skrivi 11. februar 1922, at »Spørgsmaalet om Fjærens Omfang . . . ikke kan siges at være klarlagt ved den Skik og Brug, der findes i visse Bygder.«

men tað er eisini nevnt, at tað í øllum norrønum londum eru galdandi aðrar reglur fyri tann partin av havinum, ið er strondini næst, enn tær, ið vanliga eru galdandi á sjóoksum. Hesin parturin verður í Føroyum nevndur fjøran. Í teimum sökum, ið nú skulu umrøðast, hildu eigararnir til jørðina næst strondini fast við, at teir høvdu einkarrætt til at taka sand úr fjøruni.

Í hesum fingi teir viðhald í einum dómi, sum feldur varð av tí undir síðsta heimsbardaga setta serliga yvirrætti hin 4. januar 1941. Við dóminum varð ásett, at eitt byggi-felag hevði ongan rætt til, tá ið ein partur av eigarunum mótmælti, at taka sand innan fyri »den Linie, hvor Hav og Land mødes ved laveste Ebbe«. ¹⁾ Dómurin byggir á frágreiðingar frá 12 monnum, sum mugu haldast at hava havt serligan kunnleika til føroysk ognarviðurskifti, ²⁾ og teir eru allir samdir um, at rættur eigaranna, ið hvussu er, gongur út á hægstu fjøru. Summir halda enntó, at rættururin eigur at ganga longur út. ³⁾ Sum stuðul undir úrslitið av dóminum kann eisini nevast ymist, sum sagt hevur

1) Dómurin viðvíkti sandtøku í Søltuvík til nýtslu fyri havnargerð heima á Sandi (borg. s. nr. 310/1940). Hann staðfestir eitt fútabann fyri sandtøku sett hin 28. februar 1940 (fútasøk nr. 51/1940) og broytir dómin við undirrættin 8. juni 1940 (borg. s. nr. 130/1940), sum setti markið eftir »højeste daglige Vandstand«.

2) 5 kongsbøndur: A. Weihe, Selatrað, J. Patursson, Kirkjubø, P. Heinesen, Sandavági, Jens Chr. Djurhuus, Kollafirði og Elias Hús-garð, Syðrugøtu. 3 sýslumenn: Kr. Djurhuus, Tvøroyri, J. Winther, Sandi og Andr. Samuelsen, Fuglafirði. 2 óðalsbøndur: Søren Danielsen, Miðvági og Jógván Jógvansson ss. Og afturat teimum: Mikkjal á Ryggi, kennari, Bø, og Anton Degn, skjalavørður, Tórshavn.

3) T. d. so langt ein hestur gryn timer (Degn og J. C. Djurhuus), ella so langt sum bátur flýtur á hægstu fjøru (Mikkjal á Ryggi). Annars verður orðið »forstrand« nýtt í tveimum av frágreiðingunum. Soleiðis sigur Kr. Djurhuus, at »den saakaldte Forstrand« er »den Del af Stranden, der ligger mellem højeste daglige Vandstand og laveste daglige Vandstand.« J. Jógvansson endurgevur eitt orðaskifti á lögtingi (møguliga um 1890), har tað skal vera sagt, at »forstrand« er »tað, sum liggur millum hægstu flóð og hægstu fjøru.«

verið í løgtinginum í sambandi við viðgerðina av áður nevndu skeljadýralóg (nr. 107 frá 14. apríl 1893).¹⁾

Dómurin byggir soleiðis á eitt haldgott grundarlag, og úrslitið av honum varð tí lagt til grundar í einum seinri dómi hin 27. februar 1946, við tað at partarnir her vóru á einum máli um, at hægsta fjøra var markið fyri ognarrættinum úteftir móti sjónum.²⁾

Men spurningurin var, um ytra fjørumarkið kundi setast enn longur út á sjógv. Sum nevnt vóru nakrir av teimum tólv, ið frágreiðing góvu í Søltuvíkarsøkini, av hesi áskoðan, og kravið í sökini var í fyrsta lagið eisini tað, at markið skuldi verða sett annaðhvørt við marbakkan ella har, ið bátur flýtur á hægstu fjøru, men dómurin frá 4. januar 1941 legði til grundar sum áður nevnt kravið í øðrum lagið, ið var tað, at markið skuldi setast eftir hægstu fjøru.

Sostatt skuldi hesin spurningurin verið avgjördur, men kortini varð í eini seinri sök um sandtøku í Kaldbaksfirði kravt, at markið mátti setast eftir marbakkanum. Tað er sermerkt fyri tilgongdina, at mótparturin í hesi sökini helt fast um, at markið samsvarandi dóminum 4. januar 1941 mátti verða sett eftir hægstu fjøru. Hetta má takast sum ein vátan afturat fyri tað haldgóða grundarlagið, ið Søltuvíkardómurin hvílir á, men dómurin í Kaldbakssøkini, ið sagdur varð 17. september 1957, gekk eitt stig longur, við

1) Sí Løgt. 1884 s. 84–85, serliga tað, ið Cl. Olsen, sýslumaður, sigur um, »at man her plejede at regne Landejernes Rettigheder til at naa saa langt, som Stranden blev tør i Ebbetiden.« Sí eisini nevndarálit í Løgt. 1891 s. 56–57, har hildið verður, at jarðaeigararnir hava rætt til kræklingasker, »der ligger tørre ved dagligt Lavvande.« Sbr. viðmk. 2, s. 78.

2) Dómurin (borg. s. nr. 210/1945) viðvíkti sandtøku út fyri Oyri. Sambært frágreiðingarnar í sökini varð sandurin fyri ein part tikin av marbakkanum, men í sakarmálinum varð ikki framhildið, at hetta í sjálvum sær var óløgligt. Har aftur ímóti varð hildið, at tann í sjálvari sær løgliga sandtøka var atvoldin til eina broyting av strondini, og at samsýningarábyrgdin tessvegna mátti leggjast á teir, ið sandin tóku. Men dómurin helt tað ikki vera prógvað, at teir, ið sandin tóku, harvið høvdu broytt strondina.

tað at hann góðkennir marbakkan sum mark. Hetta verður to gjort við munandi tilskilan. Fyrst verður sagt, at rættindi jarðaeigaranna »i almindelighed« gongur til hægstu fjøru (»til fjære«), og við hesum verður víst til dómin frá 4. jan. 1941, men síðani verður skoytt uppí:

»I vor tid, hvor sand har faaet en hidtil ukendt betydning som byggemateriale, og hvor udnyttelsen af de sparsomme aflejringer sker med effektive mekaniske hjælpemidler, finder retten, at man paa steder, hvor der som i Kaldbaksbotn findes en udtalt marbakke tæt uden for denne linie, bør udstrække jordejernes eneret til sandtagning til at omfatte hele marbakken, idet eneretten ellers vil være illusorisk, og de bagvedliggende græsbevoksede arealer vil komme i fare for at bortskylles.«

Hesin dómurin varð staðfestur við dómi Østre Landsrets 26. juni 1959, sum samtykkir »af de i dommen anførte grunde, at grænsen i det foreliggende tilfælde er fastsat ved marbakken, idet denne er nær ved laveste ebbelinie og saaledes danner en naturlig afslutning paa stranden«.¹⁾

Við teirri her umrøddu rættargerð má tað haldast vera gjort av, at ytra fjørumarkið, ið hvussu er, tá ið talan er um sandtøku o. tl., sum aðalregla má leggjast fast til hægstu fjøru, men at tað í vissum førum kann verða sett longur út. Treytirnar fyri tí eru to eftir landsrættardómi tær, at har er ein marbakki, at hann er nær fjørumálanum (í Kaldbaksbotni var strekkið millum hægstu fjøru og marbakkan um leið 10–12 m), og at strondin kann sigast frá náttúrunnar hond at halda uppat á honum; men aftur at hesum skal sandtøkan vera hættilig fyri strondina innanfyri. Hetta verður sagt við áherðing í dómi sorinskrivarans og samtykt av landsrættinum, sbr. viðmerkingina »tiltrædes det af de i dommen anførte grunde.« Við at leggja serligan dent á strandfriðingaráskoðanina gerst Kaldbaksdómurin átøkur dóminum í Søltuvíkarsøkini. Í síðstnevndu sök

¹⁾ Dómurin er prentaður í U. f. R. 1959, s. 823.

verður strandfriðingaráskoðanin ikki nevnd. Hugurin hjá eigarunum til at forða sandtøkuni tykist bert vera elvdur av figgjarávum, við tað at teir í eini seinri søk¹⁾ finga sam-sýning fyri sandin roknað eftir mongdini av tí óløgliga tikna sandinum. Um strandfriðingarsjónarmiðið varð drigið fram í Søltuvík, er tað møguligt, at aðalkravið um mar-bakkan sum mark vildi verið framt.

Strandfriðingarsjónarmiðið má tó kunna føra við sær, at markið fyri sandtøku verður sett enn longur úti. Í einum dómi frá 7. august 1959 verður tað hildið, einastaðni har eingin marbakki er nær landi (Skálabotni), at eitt fútabann móti sandtøku innan fyri 5 favna dýpið var løgligt, soleiðis sum viðurskiftini vóru, tí har var vandi fyri, at áhaldandi sandtøka vildi gera strondini skaða.²⁾

Hóast markið fyri óskerdari sandtøku o. t. sostatt eftir strandarfriðingar sjónarmiðum kann verða sett hópin langt frá strondini, kann tað soleiðis setta markið ikki takast fyri

1) Dómur frá 22. juli 1942 (borg. s. nr. 205/1941).

2) Fútabannið hin 11. august 1958 setti forboð fyri sandtøku innan fyri »5-favnekurven under dagligt vande.« Orsakað av serligum viðurskiftum — sbr. niðanfyrri — varð forboðið avtikið, men vegna endurgjaldsspurningin varð í dómnum tikin støða til laggildi tess. Í dómnum verður sagt, at strandeigaranna »eneret til det ved kysten værende sand i hvert fald ikke kan begrunde et saa vidtgaaende forbud som det nedlagte,« men at tað har tó tykist »overvejende sandsynligt, at en fortsat sandtagning . . . vil frembyde en ikke uvæsentlig fare for, at den lave strandvold udsættes for nedbrydelse og det bagved liggende land derved for oversvømmelse, og at sagsøgerne efter almindelige naboretsgrundsætninger eller disses analogi ikke behøver at finde sig i en handlemaade fra de sagsøgte side, der fremkalder en saadan fare.«

Orsekin til hetta forboðið var tann, at strandeigararnir hin 14. mars 1959 høvdu fingið í lag eina strandarfriðing eftir lóg frá 23. januar 1862 um skerjing av rættindunum til at taka grót, leir, sand og eyr, og at teir tí fullu frá staðfestingini av forboðnum.

Nevnda lóg er tinglisin á vártingunum í 1864 og er soleiðis galdandi í Føroyum. Í Danmørk er lógin avtikin við lóg nr. 149 frá 18. mai 1906 um strandarfriðing, men henda lógin er ikki galdandi fyri Føroyar, har lógin frá 1862 tessvegna framvegis má haldast vera galdandi. Lógin er tó helst ikki nýtt áður her á landi.

ytra fjørumarkið. Í síðst nevnda dómi verður skilliga sagt, at markið fyri einkarrætti strandeigaranna til sandin kann ikki verða sett so langt úti.

Ytra fjørumarkið, tá talan er um rætt strandeigaranna til at taka sand, eyr o. tl., verður tá, sum áður nevnt, sum aðalregla hægsta fjøra og undir serligum viðurskiftum marbakkin.

Nú skal verða kannað eftir, um markið kann setast á sama hátt, tá ið talan er um onnur strandarlunnindi. Kaldsbaksdómurin tykist rokna við tí. Í landsrættardóminum verður sagt, at jarðaeigararnir hava einkarrætt til ymisk lunnindi í fjøruni, og tað marknaskjal, sum dómurin setir, viðvíkur »afgrænsningen af det areal, hvorpaa de nævnte rettigheder kan udøves.«

Áður er nevnt, at markið fyri einkarrætti strandeigaranna til at taka krækling helst verður at seta eftir fjørumálanum; men somuleiðis sum reglurnar fyri strandarfriðing kunnu føra við sær, at sandtøka verður bannað uttan fyri hetta markið, kann fyrilit fyri varðveitslu av kræklingi føra til, at atgongdin til at taka krækling verður skerd ella verður heilt bannað uttan fyri fjørumálan.¹⁾

Viðvíkjandi rættinum til tara so eru ongar rættaravgerðir at finna, men vanliga tykist vera hildið at strandeigararnir hava einkarrætt til rekatara og skurðtara út á hægstu fjøru.²⁾

Viðvíkjandi jarðarhvali³⁾ er tað avgerandi, um strandeig-

1) Eftir lóg nr. 107 frá 14. apríl 1893 § 1 kunnu gerast skeljadyráviðstøkur, ið seta vist tíðarskeið fyri veiði og tilskila veiðiháttin, ið nýtast skal, ella møguliga seta fullt bann fyri at taka krækling og onnur skeljadyr eitt styttri áramál. Mannagongdin er — sbr. §§ 2—4 í lógini — heldur krutlut, og strandeigararnir hava onga ávirkan á viðtøkurnar. Teir mugu sjálvir sum allir aðrir ganga undir settar treytir. Samanber annars framm-
anfyri viðmk. 1, s. 78 og 81.

2) Sbr. frágreiðingar frá Søren Danielsen, J. Paturssyni, J. Winther og Jógvani Jógvanssyni í Søltuvíkarsøkini. J. Patursson vil kortini vera við, at rætturin gongur heldur longur út, nevniliga so langt út, ið vaðandi er eftir taranum.

3) Jarðarhvalur er avtikin fyri grind og døgling, sbr. lóg nr. 184

ararnir kunnu krevja part í hvalinum eftir N. L. 5—12—2, at hvalurin »rører ved nogens land«,¹⁾ og sama eyðkenni sýnist ofta at vera lagt til grundar, tá ið talan er um rættin til rekavið (bóndatræ).²⁾

Sum heild kann hereftir verða sagt, at ytra fjørumarkið sum aðalregla er hægsta fjøra. Í serstøkum førum kann markið verða sett út á marbakkan, um ein tilíkur er nær fjørumálanum, og viðvíkjandi vissum strandarlunnindum sum rekaviði og jarðarhvali má markið verða sett eftir øðrum sjónarmiðum.

Innara fjørumarkið er ikki sett fast við nakrari rættargerð, við tað at roknað hevur verið við, at tað eru teir somu, ið nýta rættindini yvir »fjøruni« bæði oman fyri og niðan fyri flóðarmálan. Sum tað seinri skal verða roynt at vísa á, er tað tó ein vissur munur á tí rætti, ein hevur yvir fjøruni (niðan fyri flóðarmálan), og tí, ein hevur yvir tí flóðfríu fjøruni. Tí kann innara markið vera av vissum týðningi.³⁾

frá 11. mai 1935 og løgtingslóg nr. 8 frá 3. januar 1950, men fyri annan hval (og helst eisini fyri rekahval av grind og døglingi) eru enn galdandi tær gomlu reglurnar í N. L. 5—12 1 til 13.

1) Hetta er eisini ásett í ymsum dómum, soleiðis í einum lögrettisdómi frá 20. august 1619 (sí Tingbókin 1615—54, s. 111) og í einum dómi frá 1. juli 1852, sum viðvíkti einum rekahvali, ið fleyt út fyri einum høgum kletti. Dómurin legði dent á, at hvalurin kundi ikki bera við botnin, men bert við klettin. Í einum dómi frá 6. apríl 1929 (borg. s. nr. 600/1928) varð tað ikki hildið prógvað, at nakrir døglingar høvdu »rørt nogens land.«

2) Soleiðis Mikkjal á Ryggi og J. Patursson í frágreiðingunum til Søltuvikarsøkina. Aðrir halda, at avgerandi er, um bátur kann rógva innan fyri træið; soleiðis greiðir A. Weihe frá í somu sök, sbr. eisini Jóan Chr. Poulsen s. 16.

3) Nógva staðni í Føroyum verður orðið *fjøra* nýtt um alla strondina (lendið niðan fyri har, ið vallað er), eisini um tann partin av henni, sum sjógvur ongantið røkkur at (uttan í onkrum uppgangi). Í tí partinum, sum eftir er av hesi ritgerð, verður orðið *fjøra* bert nýtt um strondina niðan fyri flóðarmálan. Strondin oman fyri flóðarmálan verður her nevnd *flóðfría fjøran* (á donskum »strandbred«).

Av sjálvum heitinum fjøra, ið sum áður nevnt merkir tann parturin av strondini, ið liggur turrur á fjøru, stendst, at flóðarmálin má vera innara fjørumarkið. Spurningurin verður tá bert, um tað er háflóð ella hægsta flóð, ið setir markið, og her má ætlandi verða hildið, at somuleiðis sum ytra markið yvirhøvur er hægsta fjøra, má innara markið yvirhøvur vera hægsta flóð.¹⁾

Oman fyri sjálva fjøruna liggur hin flóðfría fjøran. Markið fyri henni inneftir verður undir útskipting sagt at vera »bevoksningsgrænsen« (vallingin).²⁾ Aðrastaðni verður tann málberingin nýtt, at strondin er »den del af kysten, der ligger mellem havet og »græsjorden«,³⁾ og nakrir dómar, ið staðfestir eru av landsrættinum, siga strondina at vera »det areal, der begrænses mod søen af denne og ind mod land af *det med grønsvær beklædte jordsmon*«. ⁴⁾

Orðini »græsjorden« og »grønsværen« lýsa vissuliga betur enn orðið »bevoksningsgrænse« markið fyri flóðfríu fjøruni inneftir. Avgerandi er, um økið er vallað ella ikki. Eitt øki,

1) Í teirri frammanfyri í viðmk. 1–2, s. 79 umrøddu sök (amtsj. 1922, nr. 47) varð hildið fram, at strondin bert gekk so langt, »som Driv« tømmer kan skylle paa land«, meðan landbúnaðarráðgevarin helt uppá, »at alle de Arealer ved Stranden, som ikke benyttes som Landbrugsarealer, betragtes som Fjære, uanset om Søen naar at overskylle dem eller ikke«.

2) Orðið er nýtt undir hesum útskiptingum: Norðragøtu (s. 17), Fámjín (s. 14), Trongisvági (s. 47), Hvalbø (s. 35) — (nevndu síðutøl vísa til viðkomandi útskiptingargerðabøkur). — Undir útskiptingini í Hovi varð markið millum bœin og strondina aftur ímóti sett at vera ein linja drigin »gjøgnum vallingina« (s. 36).

3) Soleiðis Barentsen s. 472 og amtskriv frá 27. mars 1922 í teirri í viðmk. 1 umrøddu sök.

4) Málberingin er nýtt einsljóðandi í dómi frá 8. mai 1928 (borg. s. nr. 61/1926), staðfestur av dómi Østre Landsrets 25. mars 1929 (IV — 299/1928) og í dómi frá 12. mars 1932 (borg. s. nr. 27/1932), staðfestur av dómi Østre Landsrets frá 25. oktober 1932 (IV—200/1932). Enn meira er málberingin nýtt í einum útskiptingarkennili frá 21. august 1928 (Vestmanna). Kaldbaksdómurin (U. f. R. 1959, s. 823) nýtir har aftur ímóti »bevoksningsgrænsen«.

sum bert ella fyri mesta partin er vallað við einkenniligum strandargróðuri,¹⁾ er flóðfrí fjøra, hóast einstøk grøs eru ímillum.²⁾ Aftur ímóti kann eitt valllendi ikki sigast at vera flóðfrí fjøra, tí onkrar plantur av strandargróðuri vaxa í grasinum. Hetta plantufrøðiliga eyðkenni er tó ikki eina um at seta markið um flóðfríu fjøruna. Eisini eigur dentur at verða lagdur á, um økið er ella hevur verið velt, og um tað eftir vanligari uppfatan á staðnum er strond.

Frammanfyri er fleiri ferðir nevnt, at strandeigararnir hava eitt vist einkarræði yvir strondini í víðastu merking, t. v. s. tí flóðfríu fjøruni. Frammanfyri er roynt at avmarka víddina á strondini. Nú skal verða kannað, hvør ið hevur ræðið yvir strondini, og harnæst, hvat hetta ræðið hevur at siga.

Um fyrra spurningin sigur Lunddahl í sínum føroyska landbúnaðarrætti,³⁾ at »Strandbredden under Bøen« er »en Art Almindring for Bygden«. Orðið allmenningur kann hava ymiskan týdning,⁴⁾ men verður her helst nýtt í týdninginum eitt øki, sum er til taks hjá allari bygðini.

Bærentsen sigur,⁵⁾ at »stranden« vanliga verður hildin at vera »som et Fællig for Bøens Marketal«. Við »strand« skilir hann »den Del af Kysten, som ligger mellem Havet og Græsorden.«

1) Um hvat ið meinast við hetta, sí R. Rasmussen í »Føroyar« I, s. 19–22.

2) Tað, ið her verður nevnt, samsvarar tí, ið meinast við orðið »strandbred« í teirri donsku náttúrufriðingarlóggevuni. Í teirri fyrstu náttúrufriðingarlógini nr. 245 frá 8. mai 1917 § 21 verður sagt, at almenningurin hevur gongurætt á »den udyrkede og for plantevækst blottede strandbred«, men núgaldandi lóg nr. 140 frá 7. mai 1937 § 23 nýtir málberingina »alle for græsvækst blottede strandbredder«, og skal málberingin henda sambært kunngerð nr. 345 frá 30. november 1938 skiljast soleiðis, at strandargróður einsamallur ikki færir við sær, at økið missir eyðkenni sítt sum strond (nevndu lógir eru ikki galdandi fyri Føroyar).

3) s. 455.

4) Sí Rynning s. 58–60.

5) s. 472.

Hesar báðar málberingarnar eru tær einastu, ið finnast í teimum fáu bókmentunum um føroyskan landbúnaðarrætt, og tað er helst ivingarsamt, hvussu nógv ið kann leggjast í tær. Eftir orðaljóðinum eru Lunddahl og Bærentsen samdir um, at tað bert er flóðfría fjøran, ið er felags fyri bygdina. Eftir tí, ið útleitt er frammanfyri, er hetta neyvan rætt, men tað er møguligt, at tað er ein vissur munur á ræðinum yvir flóðfríu fjøruni og ræðinum yvir fjøruni niðan fyri flóðar-málan. Men hesin spurningur verður kannaður í sambandi við frágreiðingini um, hvat ræðið yvir strondini hevur at siga.

Bærentsen sigur týðiliga, at rættindini liggja til markatálið í bønum, meðan málbering Lunddahls helst má skiljast soleiðis, at rættindini verða at leggja til markatalið í bygdini, men har aftur ímóti avmarkar hann rættindini til at vera fyri »Strandbredden under Bøen«, meðan Bærentsen tykist ikki vilja halda fast við hesa tilskilan.

Um strandarrættindini verða at leggja til markatalið í bygdini ella bønum, er yvirhøvur uttan týðning, við tað at innan- og uttargarðsmarkatalið yvirhøvur er hitt sama. Har tað sum undantak er munur á markatalinum í bø og haga tykjast strandarlunnindini at vera løgd til markatalið í bønum.¹⁾

Við virðismetanini eftir lóg frá 10. apríl 1867 tykist tað eisini sum strandarlunnindi (rekatari, jarðarhvalur og reka-

¹⁾ Soleiðis luttaka hinar 8 hagaleysu kongsmarkurnar í Sandavági í rættinum til tara, sbr. Tax. B. s. 180 og 184. Somuleiðis hinar 4½ mörk hagaleys jørð á Kjalnesi (Kollafirði), sbr. Tax. B. s. 147, og 4 merkur hagaleys jørð inni í Stovu, Bø (Kaldbak), sbr. Tax. B. s. 114.

Nærri upplýsingar vanta um 6 hagaleysar merkur í Hoyvík og 4 merkur á Nesi (Eysturoy) og um ½ mörk í Fuglafirði. Um síðstnevndu verður tó sagt í Tax. B. s. 20, at hon luttekur í lunnindum, sostatt helst eisini í strandarlunnindunum.

Ein partur av hagaleysari jørð tekur ikki lut í strandarlunnindum, t. d. 4 gyllin í Miðvági (Tax. B. s. 180), 2 merkur í Miðvági (Tax. B. s. 172), 4 gyllin í Skálavík (Tax. B. s. 186) og 1 mörk í Gásadali (Tax. B. s. 162), men her eru viðurskiptini helst tey, at hesar jarðirnar eru traðir, ið settar eru í gamalt markatal.

Strandarlunnindi liggja til Argir og Sandagerði, ið ikki hava haga.

viður) eru mett sum hoyrandi til tann gamla bøin, og sama uppfatanin verður lögð til grundar fyri fleiri seinri (ikki samtyktum) lógaruppskotum.¹⁾ Bert í eini einstakari bygð (Vestmanna) tykjast at hava verið ógvuliga ymiskar áskoðanir, men tær ymisku avgerðirnar, ið tiknar eru viðvíkjandi viðurskiftunum har, sýnast at vera so mótstriðandi hvør aðrari, at tær kunnu ikki sigast at hava avgerandi týðning.²⁾

1) Undir viðgerðini av einum lógaruppskoti, sum m. a. skuldi taka av forboðið móti at skilja bø frá haga (sbr. lóg frá 4. mars 1857 um sundurluting av óðalsjørð §§ 17–18) helt ein løgtingsnevnd, at tað við at skilja bø frá haga var rættast, »at lade saadanne Rettigheder som Hval, Fugl, Drivtang, Drivtømmer og Udrægster for Køer følge Bøen«. (Løgt. 1898 s. 30). Eftir einum uppskoti frá landbúnaðarnevndini skuldu, »hvor ikke særlige Retsforhold medføre Afvigelse« hesi lunnindi fylgja við við serskiltum eigaraskifti av »gammel matrikuleret Bø«; jarðarhvalur, rekatar, rekaviður, fuglur og útrakstur. Hesi lunnindi kallar nevndin »IndmarksHerligheder«, sbr. nevndarálitið s. 147–148. Í einum áliti um hetta uppskotið góðkennir løgtingið, at nevndu lunnindi liggja til bøin, men ræður tó frá at nýta tvungnar ásetingar í lógini hesum viðvíkjandi (Løgt. 1939, s. 118).

2) 1. Í eini yvirlandsbúnaðarsøk (II/1900) kallast rekaviður »haugesudbytte«.

2. Á grannastevnu 25. januar 1900 varð samtykt at lata Heyganesstrondina til nýtslu fyri festaran. Undir eini seinri revsingarsøk móti honum verður sagt í dóminum frá 31. januar 1914 (revsingarsøk nr. 2/1913), at tað er »et aabent Spørgsmaal«, um hesir sjóvarklettar hoyra til festið hjá hinum ákærda ella til bygdina.

3. Í einum dómi frá 21. apríl 1914 (borg. s. nr. 29/1912), sum viðvíkti spurninginum, um ein sleipistöð skuldi gjalda leigu av strandøkjum, verður sagt: »Med Hensyn til den af Citanterne paastaaede Retssædvane, ifølge hvilken Strandbredden under Bøen i de færøske Bygder skal være at betragte som et Tilbehør til Bygdens matrikulerede Jordegods, skal bemærkes, at omend det efter det foreliggende nærmest maa antages som det almindelige, at der i Bygderne ifølge Skik og Brug bestaar visse Stranden vedrørende Fællesrettigheder (f. Eks. med Hensyn til Drivtømmer og Drivtang), saa tør der ikke herfra alene paa Grundlag af det foreliggende sluttes, at en saadan Regel skulle være undtagelsesfri, og end mindre, at den overalt i de vidt spredte og tildels meget afsondret beliggende Bygder skulle have samme Indhold, navnlig tør det ikke sluttes, at den i Almindelighed skulle være

Kanska gera serlig viðurskipti seg galdandi í Vestmanna, og tað skerst ikki burtur, at tað í einstøkum bygðum eru siðir, ið bróta av við teir vanligu; men hin vanligu aðalreglan, at strondin undir bønnum hoyrir tí gamla markatalinum til, tykist vanliga vera góðtíkin allastaðni í Føroyum. Í teimum útskiptu bygðunum fellur markatalið í bønnum burtur, men har er undir útskiptingini ofta tikin avgerð um, at tey lunnindi, ið liggja til markatalið í bønnum, í framtíðini skulu fella til markatalið í haganum,¹⁾ strondin tó viðhvørt til skattamarkatalið innangarðs.

Har aftur ímóti finnast mótstriðandi avgerðir viðvíkjandi rættindunum til strondina undir haga og traðum. Í einum

saa vidtgaende, at Ejerne af Bygdens Jordegods kan betragtes som Ejere af Strandbredden som Fællig.

Hvad særlig angaar Bygden Vestmanhavn, findes det efter det under nærværende Sag foreliggende, navnlig det under en i Sagen foretagen Vidneførsel oplyste, at maatte antages, at Strandbredden ikke kan anses som Tilbehør til Bygdens samlede Jordegods, men maa betragtes som hørende til den ovenfor liggende Grund, hvilket dog ikke udelukker, at der kan bestaa en vis Fællesret med Hensyn til Stranden; saaledes synes Drivtømmer — derimod ikke Drivtang — at være bleven behandlet som Bygdens samlede Marketals Ejendom.«

4. Undir útskiptingini gjørdi kommunan vart við, at Heyganesstrondin var ikki felagsogn. Í kennilsí útskiptingarnevndarinnar frá 21. august 1928 verður sagt um strondina — vísandi til Lunddahl — at ognarrætturin til hennara er hjá eigarunum til tað gamla markatalið í bønnum, »medens Brugsretten til denne tilkommer samtlige Bygdens Beboere«, tó hoyra jarðarhvalur, rekaviður, rekatarí o. s. fr. eigarunum av bemarkatalinum til. Tó helt ein av nevndarlimunum, at eigarin til tað omanfyri liggjandi økið hevði framíhjárætt til at nýta strondina niðanfyri til byggrundir.

5. Í einum amtskrivi frá 16. juli 1934 (j. 1934 nr. 218) verður sagt, at rætturin til at taka grót og eyr hoyrði øllum bygðarmonnunum til, at rekaviður, rekatarí o. a. lá til tað gamla markatalið í bønnum, og at skattamarkatalið hevði ognarrættin til flóðfriú fjørana. Tó verður viðmerkt, at spurningurin hoyrir undir avgerð dómstólsins, men nakar seinri dómur sæst ikki at vera.

¹⁾ Sbr. t. d. útskiptingina í Hvalba-Sandvík 8. 12. 1933 (s. 33–35) og í Hovi 26. 9. 1945 (s. 26). — (Ávísingarnar eru her eins og í viðmk. 3, s. 91 til viðkomandi útskiptingargerðabók).

dómi frá 20. juli 1909¹⁾ verður sagt, at tað *ikki* kann haldast at vera rættarsíður í Føroyum, »at Strandrettighederne tilkommer Ejerne af Bygdens gamle Bø efter Marketal«, hóast »det ofte vil være Tilfældet«. Hin vanliga rættaraðalreglan er — sambært dómin, sum til stuðul fyri hesum vísir til N. L. 5—12—4 & 17 — at strandarlunnindi »følger med den Jord, der grænser til Stranden«, og reglan um, at rættindini liggja til markatalið í bønnum, stendst av jarðfelagnum, og »synes da kun at være gældende indenfor Fællesskabets territoriale Omraade, medens Hovedreglen om Strandrettighedernes Sammenhæng med den til Stranden grænsende Grund synes at maatte anvendes selvstændig paa en til Stranden grænsende af Fællesskabet udskiftet Trø«.

Av teirri í dóminum søgdu uppfatan stendst, at strondin undir bønnum í útskiftum bygdum liggur til jørðina omanfyri, og hetta er *ikki* tikið til eftirtektar,²⁾ við tað at tað helst undir øllum útskiftingum er avgjørt, at strondin skal vera í felag.³⁾

1) Sökin varð lögð av teimum 5 eigarunum til Húsagarðstrøð nr. 41 (sí Ziska s. 89—90), hina sonevndu Torvgarðstrøð, móti øðrum Húsagarðsbóndanum. Teir kravdu dóm fyri, at Húsagarðsbóndin eingi strandarrættindi hevði í Válgaravík undir trøðni, sum var avhendað av amtinum við skeyti frá 9. august 1873; og amtið hevði við einum áriti á skeytið 4. mai 1877 góðtikið, at eigararnir høvdu býtt m. a. »strandrettigheder« sínámillum. (Borg. s. nr. 44/1907).

2) Enntá *ikki* í Vestmanna, sbr. viðmk. 2, s. 89.

3) 1. Í Fámjin skuldu nøkur gjøllari ávíst strandarøki (so vítt tað sæst øll strondin fram við buktini við bygdina) vera í felag, soleiðis at lutrætturin hjá hinum einstaka eigaranum skuldi verða avgjørd eftir skattamarkatalinum. (30. 8. 1928 s. 14).

2. Í Trongisvági skuldi strondin vera í felag. (22. 8. 1929 s. 8).

3. Sama avgerðin er tikin í Hvalba (4. 11. 1931 s. 13).

4. Somuleiðis í Høvi, har strondin týðiliga varð lögð til alt markatalið í bygdini (6. 7. 1946 s. 35).

5. Í Norðragøtu skuldu strondin og sandurin vera felags. (29. 9. 1949 s. 17).

6. Um Vestmanna verður víst til viðmk. 2, s. 89.

7. Eisini á Tvøroyri (Froðba) varð roknað við, at strondin skuldi vera felags (7. 9. 1932).

Skal tann í dóminum frá 1909 nevnda aðalregla, at strondin liggur til tann omanfyri liggjandi eigindómin, vera galdandi — soleiðis sum viðurskiftini ofta eru í hinum Norðanlond¹⁾ — so er hetta tí treytað av, at strondin er útskift, ella at viðkomandi eigindómur á annan hátt hevur fingið rættin, t. d. við hevd.

Spurningurin hevur verið havdur á lofti í fleiri rættar²⁾ sökum; men tað er bert einans dómur, ið góðkennir, at eitt tilíkt frábýti av strandarrættinum er farið fram, og tað er ein yvirrættardómur frá 22. mai 1911, ið staðfesti hin áður²⁾ nevnda dómin frá 20. juli 1909, men við heilt aðrari undir²⁾ støðu. Men yvirrættardómurin góðtekur — tað ger sorin²⁾ skrivaradómurin ikki — aðalregluna um, at strandarrættindi liggja til markatalið í bygdini, men heldur, at kongsið sum einasti eigari til Húsagarð eisini kundi lata strandarrættin saman við eini trøð, og at eitt tilíkt eigaraskifti var farið fram.²⁾

¹⁾ Viðvíkjandi dónskum rætti sí Tolstrup s. 61, um flóðfriú fjøruna. Við norskum útskiftingum er tað har aftur ímóti ofta sum í Føroyum avgjørt, at strandarrætturin skal vera felags, sí Gausland s. 171 & 284—85.

²⁾ Dómurin er feldur av táverandi yvirrætti fyri føroyskar sakir: Den kongelige Landsover²⁾ samt Hof²⁾ og Stadsret i København (søk nr. 41/1910).

Í dóminum verður sagt m. a.:

»Ifølge det under Sagen oplyste maa det antages, at Strandrettig²⁾ hederne ifølge en paa Færøerne herskende Sædvane i Almindelighed hører til Bygdens samlede Ejendom i Bø og Hauge under eet, og at, hvor Jorden har været Genstand for Udsiftingning, dette ikke har været Tilfældet for Strandens Vedkommende, idet denne bestandig er blevet betragtet som hørende til hele den paagældende Bygd.« Av hesum stendst, at strandarrættindi vanliga kunnu ikki haldast at fylgja við eigaraskifti av traðum, men annað má galda, har jørðin er kongs og fyrivarni við eigaraskiftinum verður ikki tikið, við tað at nevndi siður²⁾ »maa antages at være bestemt af Hensyn til Bygdens øvrige Beboere.«

Av røttum finnst Edw. Mitens lrs., at avgerðini í eini framløgu í teirri í viðmk. 3, s. 93 umrøddu sök, tí kongsið kann ikki við samtykt bert frá øðrum festaranum frábýta strondina, sum eisini hin festarin av Húsagarði hevur rætt yvir.

Tikið varð til sama sjónarmið í eini sök um eina trøð á Skipanesi; men dómurin (frá 12. mars 1932) vísir tí aftur og skipar fyri, at tá ið strandarøkið undir trøðni er ikki útskift, má tað framvegis verða hildið at hoyra til bygðarfelagið. Hesin dómurin varð staðfestur av Østre Landsret hin 25. oktober 1932.¹⁾

Í hesi sök varð eisini sipað til hevðarsjónarmiðið, kortini uttan úrslit, og á sama hátt gekkst í eini líkari sök um eitt strandarøki á Toftum²⁾ og í sökum um strandarøki í Vágsbotni í Tórshavn³⁾ og í Hovi.⁴⁾ Í dómi Østre Landsrets frá 25. mars

1) Borg. s. nr. 27/1932 — IV. deild landsrættarins nr. 200/1932. Einasta, menn at kalla styðjaðu seg til í hesi sök, var tað at trøðin gekk heilt oman á sjógv, og so hevd. Hetta síðsta varð ikki hildið prógvað. Í dómi sorinskrivarans verður sagt, »at Strandbredden er en Art Almindelig Bygde, og da Sagsøgte ikke har bevist, at de i Sagen ommeldte Strandarealer er udskiftet, maa det i Mangel af Bevis for det modsatte antages, at de endnu maa være i Bygdens Fællig.« Landsrætturin sigur, at tá ið tað ikki »er Grund til at antage, at Skødet .. har tilsigtet at omfatte ogsaa det omtvistede Areal, vil Dommen i Henhold til de i den iøvrigt anførte Grunde være at stadfæste.«

Dómurin er umrøddur í Løgt. 1933 s. 245. Meira um søkina stendur í Løgt. 1934 s. 290, 1935 s. 257—58, 1936 s. 202—04, 1937 s. 184—86 & 1940 s. 164—65.

2) Dómur frá 20. mars 1956 í borg. s. nr. 530/1955. Søkin snúði seg um havnargjald, men sum mótkrav varð sett fram endurgjaldskrav av teirri grund, at havnarlagið uttan ognartøku skuldi hava tilgnað sær eitt strandarøki undir einum kongsfesti. Kongsbóndin vísti til málberingina »til fjelds og fjære« í festibraði sínum, men í dóminum verður sagt, at henda málbering hevði ongan týðning í sökini. Umframt varð eisini hildið upp á hevd, men tað tóktist ikki prógvað. Annars bendir dómurin á, at tilík strandarøki sambært sið og rættargerð liggja til markatalið í bygdini.

3) Dómur frá 19. september 1922 (borg. s. nr. 4/1922). Søkin víðvætti rættinum til at taka sand og eyr í Vágsbotni. Tórshavnar kommuna segði seg at hava henda rættin, men kongsbóndin á Húsagarði setti fútabann fyri tí. Kommunan helt fram, 1) at strondin varð fingin, tá kommunan keypti allan bœin til vestara Húsagarð og so at siga allan til eystara Húsagarð, 2) at kommunan átti vegin oman fyri strondina, 3) at kommunan hevði fingið ognarrætt til tær almennu grundirnar í

1929 í síðstnevndu sök verður týðiliga sagt, at í dómi sorinskrivarans er av røttum »antaget, at de i Sagen nævnte Strandarealer ikke er udskiftede og i Mangel af Bevis for det modsatte endnu maa anses at være i Bygdens Fællig«.¹)

Tí má verða hildið, at eisini strondin undir træðum og grundstykkjum, sum eru skild út úr jarðafelagnum, verður verandi felags, men av hesum fylgir ikki eo ipso, at eisini strondin undir høgum liggur til markatalið í bønnum. So statt liggur næst at halda, at henda strondin hoyrir markatalinum í haganum til, t. v. s. ikki bygðarfelagnum, men hagafelagnum. Hetta sjónarmið er eisini flutt fram í fleiri rættarsøkum, men úrslitið hevur altíð verið, at eisini hagastrond verður hildin at hoyra bygðarfelagnum til.

Longu í einum amtsskrivi frá 21. februar 1825 verður hetta hildið; har verður sagt, at ein hagi í Kvívík mátti ikki, um hinir mótmæltu, seta í verk eina fyriskipan so vorðna, at hagin tók sær einkarrætt til allan tann við, ið

Tórshavn við kongsbrævi frá 12. juni 1868, (sí Fær. Lovs. 1953 s. 51), og 4) at hon ið hvussu er hevði vunnið hevd.

Til hetta verður sagt í dóminum:

- ad 1): Flóðfría fjøran »hører sædvanlig ikke til Indmarken«, og kann ikki haldast vera fylgd við í søluni, við tað at hon ikki lá uppat tí, ið selt varð.
- ad 2): Rætturin til vegin kundi ikki viðvikja øðrum enn sjálvum vegøkinum.
- ad 3): Hildið mátti verða, at latnar vóru bert tær grundirnar, ið lógu innan fyri markið (Bringsnagøtu), sum fast varð sett av ástaðar dóminum 1714 (sí um hann hjá N. Andersen s. 296–98).
- ad 4): Hevd varð ikki hildin prógvað, serliga tí kommunan í 1907 hevði goldið festaranum samsýning fyri sandtøku.

⁴) Dómur frá 8. mai 1928 í borg. s. nr. 61/1926. Søkin var um eitt hellulendi undir bønnum, ið nýtt varð til fiskaturking. Dómurin vísir til tað, sum Lunddahl sigur um strondina sum allmenning, og ásetur, at tað avgerandi eftir hesum má vera tað ræðið, sum útinnt er yvir økinum. Tað varð ikki funnið prógvað, at ognarræði varð útinnt yvir tí, m. a. av tí at ein, sum fyri 30–40 árum frammanundan hevði havt tað í hondum, viðgekk, at økið hoyrði ikki honum til.

1) IV. deild nr. 299/1928. Dómurin staðfestir annars dóm sorinskrivarans eftir tí grundarlagi, sum lagt verður í síðstnevnda dómi.

rak upp á hagestrondina, hóast hann segði frá sær rættin til allan annan rekavið.¹⁾ Spurningurin var eisini frammi í eini sök um sandtøku, har teir, sum hagarnar eiga í Sandvík hevdaðu einkarrætt til sandin á strond teirra, meðan Hvalbingar søgdu seg at eiga henda rætt. Ymisk ummæli lýsa spurningin í sökini, men nøkur endalig avgerð varð ikki tikin.²⁾

Aðaldømið í hesum føri er tó ein dómur frá 22. juli 1942, har sagt verður, at »Retten til Sandet i Saltevig tilhører hele Bygden Sands indengaards Marketal.«³⁾ Sama úrslit

1) Presthagi ynskti einkarrætt til rekavið í Leynarósa, meðan rekavíður áður hevði verið felags fyri allar hagar, um hann so rak upp í áðurnevnda stað ella í Kvívíkar urð ella í Nesið. Presthagi vildi frá segja sær viðin, ið rak upp har móti at fáa einkarrættin til rekavið í Leynarósa, men hinir hagarnir settu seg ímóti tí, og amtið helt seg ikki kunna gera nakra broyting í hesum, við tað at hinir hagarnir »fra ældgammel Tid stedse have nydt denne Rettighed.« (Sbr. amtsskriv frá 2. 11. 1824, 29. 1. 1825 og 21. 2. 1825. Avritabók E, nr. 19, 60 og 66).

Her sýnist vissuliga at vera talan um felag haganna millum, men tað verunliga í sökini var tó tað, at tað var alt bygdarfelagið, ið rættin hevði til rekavið. Annars kemur tað fyri í fleiri bygðum, at tað eru hagarnir, ið fáa lut í felags strandarlunnindum bygðarinnar eftir markatali, helst tí tað er høgligari at hava skil á lunnindunum á henda hátt, um eingin serligur bygdarkassi er.

2) Amtsj. 1922 nr. 47, sum viðvætti einum mótmæli móti eini grannastevnuviðtøku frá 10. januar 1922 um val av monnum »til at varetage Bygderne Kvalbø med Sandvigs Interesser med Hensyn til Salg af Sand fra Bygdens Forstrand«. Nakrir eigarar í hagapartinum norðan Skarð, Sandvík, mótmæltu gildi viðtøkunnar og hildu fast við, at flóð frá fjøran fram við haga teirra hoyrði teimum til. Í amtsskrivi frá 27. mars 1922 verður sagt, »at det antages som den almindelige Regel i de færøske Bygder, at Stranden . . . betragtes som et Fællig for Bøens Marketal,« men »Spørgsmaalet om Retten til Stranden og om, i hvilket Forhold Bygdens forskellige Jordejere er berettigede til Stranden, henhører under Domstolenes Afgørelse«.

3) Sökin (borg. s. nr. 205/1941) var framhald av teirri við yvirrættardómi 4. januar 1941 avgjørdu sök um sandtøku í Søltuvík, við tað at eigararnir nú settu fram endurgjaldskrav vegna sandtøkuna. Saksekjarnarnir hildu fram, at sandurin lá øllum markatalinum í bygðini til. Í hesum fingi teir viðhald í dóminum.

er ein seinri dómur komin til um sandtøku á Válinum. Í hesum dóminum (frá 6. januar 1958) verður sagt, »at det er sædvane paa Færøerne, at strandrettigheder tilkommer bygdens samlede marketal«; tí kundi bert grannastevna (og ikki kongsbóndin, hvørs festi strondin lá undir) krevja gjald fyri sandin.¹⁾

Nevndu avgerðir, ið eisini siga strandrættin undir høgum at hoyra til bygdarfelagið, tykjast eisini væl undirbygdar úr tí sjónarmiði, at hagarnir ella beinari hagapartarnir eru frábýttir tí upprunaliga bygdarfelagnum (teir flestu helst hesi seinastu 300 árini), og at tað yvirhøvur bert eru rættindini víðvíkjandi seyðahaldinum, ið býtt eru, meðan hini rættindini, serstakliga strandarlunnindini verða verandi í felagnum. Í roynd og veru gera tí somu sjónarmið seg galdandi fyri hagarnar sum fyri traðirnar.

Viðurskiftini eru sostatt tey, at strandarlunnindini, annaðhvørt strondin liggur undir bø, haga ella trøð, liggja til alt markatalið í bønum (bygdini), uttan so er, at heilt serstøk viðurskifti gera seg galdandi.

Dømi eru eisini um, at strandarlunnindi hava verið felags fyri fleiri bygdir,²⁾ men tá hava viðurskiftini yvirhøvur verið

1) Søkin (borg. s. nr. 241/1957) var um skattaeftirstøður. Sum mótkrav varð lagt fram krav eftir gjaldi fyri sandtøku á Válinum undir einum hagaparti, ið liggur til festið hjá honum, sum eftirstøðurnar hevði. Kommunan helt fram, at sandurin var lunnindi, ið lá til bygdar markatalið, og í hesum fekk hon viðhald.

2) Jarðarhvalur av grind var ofta felags fyri fleiri bygdir. Soleiðis fingi bygdirnar Gjógv, Funningur og Elduvík lut í jarðarhvali av grindum, ið dripnar vórðu í Funningsbotni, og varð hann býttur eftir øllum markatalinum í teimum trimum bygdunum, sbr. Tax. B. s. 11, 14 og 18. Somuleiðis var við jarðarhvalinum norðuri í Sundum, ið fell til bygdirnar Hvalvík, Streymnes og Oyri; og á sama hátt við jarðarhvalinum í Vestmanna, har $\frac{2}{3}$ av honum fullu til hesa bygdina og $\frac{1}{3}$ til Kvívíkar, sbr. Tax. B. s. 129 og 134.

Gjógv, sum er niðursetubygð frá Funningi, sbr. Tax. B. s. 10–11, tykist eftir amtsskrivi frá 2. november 1824 (avritabók E. nr. 7) enn at hava havt rættin til rekavið í felag við Funningi.

Eftir einum dómi frá 1. oktober 1862 (borg. s. nr. 37/1861) tykist

tey, at tað eisini í øðrum førum hevur verið felagsskapur bygdanna millum, helst við tað at tann eina bygdin er niðursetubygð frá hinari.

Við niðursetubygðunum mugu viðurskiptini ætlast at vera tey, at hin gamla bygdin framvegis hevur strandarlunnindi í niðursetubygðini, til fullur skilnaður verður framdur millum ta gomlu bygdina og niðursetubygðina, soleiðis at henda fær egnan haga, sum við tíðini missir sambandið við bøin í teirri gomlu bygdini, t. v. s. stutt og greitt soleiðis, at niðursetubygðin fær egið markatal.¹⁾ Í tilílikum føri kann viðhvørt vera ivi um, hvat ið sigast kann vera ein bygd.²⁾

Frammanfyri er kannað eftir, í fyrsta lagi á hvørjum øki

vera so, at strandfelagsskapur hevur verið í eldri tíð millum bygdinrar Strendur og Skála; kortini man hann vera hildin uppat um hetta mundið.

Bygdinrar Sund og Hoyvík høvdu upprunaliga felags haga, men felagsskapurin varð avtíkin við býttissáttmála frá 4. juni 1819, tó so at strandfelagsskapurin varð varðveittur.

1) Ein tilíkur fullfiggjaður skilnaður er ikki framdur fyri Sandvíkar bygd. Bøurin til hagar hennara er enn í Hvalba, og verður tað tí av rættum hildið í søkini, sum nevnd er í viðmk. 1, s. 95, at strandarrætturin framvegis tilkemur markatalinum í Hvalba.

Skopunar bygd hevur so við og við fingið sín egna haga, men bøurin til hansara er enn heima á Sandi. Av eini virðismetan vegna ognartøku til havnargerðina (borg. s. nr. 23/1916) sæst, at samsýning er latin fyri strond, men ikki sæst, hvør ið fekk hesa samsýning; um tað var markatalið á Sandi ella (traða) eigararnir í Skopun.

Bygdin á Hvítanesi er niðursetubygð úr Hoyvík, men í sáttmála frá 22. november 1852 eru nærri reglur gjørdar, hvussu rekaviður skuldi býttast millum Hvítanes, Hoyvík og Sund. Kortini tykist tað so, at Hvítanes hevur bara fingið lut í rekaviðinum vegna tað arbeiðið, ið stóðst av at bjarga rekanum.

Argir og Sandagerði eru helst gamlar niðursetubygðir frá Kirkjubø og eru settar í egið (innangarðs) markatal og hava strandarrætt.

2) Uppsalar, Gerðar, Vágur og Biskupsstøð sýnast soleiðis at vera sjálvstøðugar bygðir eftir strandarrættinum at døma, sbr. um rekatara Tax. B. s. 62–63 og um jarðarhval sáttmála frá 20. mai 1875, tinglisin 21. s. m. fol. 199.

Nú er við dómi frá 2. 2. 1960 (borg. s. nr. 479/1959) skipað fyri, at teir ymisku býlingarnir í Kollafirði, tá talan er um strandarrætt, eru ein bygd.

strandarlunnindini verða útinnt, og hvør ið hesi lunnindi eigur. Eftir er so at kanna, hvussu hesi rættindi eru vorðin, og hvørji tey eru.

Sum stóði fyri hesi kanning skulu her verða nýttar nakrar viðmerkingar um hesi viðurskiptini í Kaldbaksdóminum. Í landsrættardóminum frá 26. juni 1959 verður fyrst sagt, at »det er tvivlsomt, om der foreligger tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at den private ejendomsret til jorden ved kysten tillige omfatter havbunden nærmest land«, men síðani verður hildið fram: »Fra ældgammel tid har jordejerne imidlertid — som udtalt i dommen — eneret til at udøve en række beføjelser (lunnindir) paa forstranden, og herunder hører blandt andet retten til at borttage sand uden skade for de øvrige rettighedshavere.«

Dómur sorinskrivarans frá 17. september 1957 var í hesum spurninginum viðgongdari. Í honum verður sagt: »Ved sagens afgørelse lægger retten til grund, at ejendomsretten til jord paa Færøerne ikke strækker sig længere ud mod havet end bevoksningsgrænsen. Over det udenfor liggende strandareal udøver jordejerne en række beføjelser, lunnindi, saasom eneret til drivtømmer, tang og sand samt ret til jordehval.«

Verða hesir báðir dómarnir bornir saman — landsrættardómurin verður sjálvandi avgerandi — koma vit til tað úrslit, at flóðfría fjøran er undir ognarrætti strandeigaranna (t. v. s. bygðarfelagsins), meðan fjøran bert er undir einkaræði strandeigaranna, tá ið talan er um at nýta strandarlunnindi. Tað ber sjálvandi altið til at tosa um, hvussu stóran týðning henda sundurgreining hevur. Avgerandi er, hvussu heitið strandarrættindi ella lunnindi verða avmarkað, men tá ið hetta heitið, sum hildið verður í landsrættardóminum, eisini umfatar rættin til sandtøku o. t., verður munurin í royndum neyvur stórus.

Hava jarðaeigararnir ongan ognarrætt til fjøruna, so stendst av tí, at øll eiga rætt at koma har, ganga, tá ið hon liggur turr á fjøru, og við báti, tá ið flóð er. Ætlandi má almenníngurin eisini hava rætt til at veiða og fiska í fjøruni, tó

verður nótakast eftir seiði hildið vera lunnindi, sum fremm-
andir bert kunnu útinna eftir teimum í fiskilóguni ásettu
treytum,¹⁾ og somuleiðis má vist haldast at vera við rætt-
inum til at taka krækling.²⁾

Somuleiðis stendst av tí, at strandeigararnir hava bert ein
einkarrætt til lunnindi í fjøruni, at teir ongan rætt hava til
at gera byrgingar og ifyllingar og til at byggja og seta upp
føst virki, t. d. lendingar o. t. í fjøruni, uttan so er, at ser-
loyvi til tess er fingið frá tí almenna. Hetta tykist tó eisini
tilætlað í § 295 í revsingarlógini³⁾ og í royndum í fyrisit-
ingini í Føroyum.⁴⁾

Tá ið dómur sorinskrivarans aftur ímóti eisini vil frá-
kenna jarðaeigarunum ognarrætt til flóðfriú fjøruna, er hetta
neyvan rætt. Tað er vanliga góðtikið, at strandeigararnir
kunnu byggja á flóðfriú fjøruni, t. d. neyst, og tað kann
ikki verða hildið, at ein og hvør hevur rætt til at veiða
har. Landsrættardómurin tykist heldur ikki vilja góðkenna
dóm sorinskrivarans í hesum føri.

1) Fiskilóg nr. 95 frá 14. apríl 1893 § 2, sum gevur fremmandum
heimild til at »landdrage og opbjerger Sej«, ásetir henda rættin at vera
í tíðarskeiðinum 1. juli–31. december við teirri treyt, at landpartur
verður latin, og sýtir heilt fyri hesum undir matrikuleraðum bø og á
teim støðum, har tað ikki »gaar Strøm ved Landet«. At draga sildanót
á land er aftur ímóti altíð loyvt, sbr. § 6 í lógini og N. L. 5–11–16.

2) Sí serliga viðmk. 2, s. 78 og viðmk. 1, s. 81 við ávísingum.

3) Sambært § 295 verður hann revsaður, sum »paa søterterritoret i strid
med privates eller det offentliges ret foretager inddæmninger eller an-
bringer faste indretninger«, og fyriskipanin er eftir rundskrivi nr. 126
frá 14. oktober 1936 soleiðis at skilja, at »opfyldninger og inddæmninger
m. v. paa forstranden« uttan loyvi frammanundan eru óløgilar.

4) Í eini søk um ognartøku av lendi til havn á Tvøroyri (borg. s.
nr. 541/1950) kom frá »Ministeriet for offentlige arbejder« eitt skriv frá
28. november 1950 við einum yvirliti yvir tey loyvi, sum givin eru á
Tvøroyri til at byggja út á sjókið, og í teirri áður nevndu søk um
sandin í Vágsbotni (dómur frá 19. september 1922) er eitt skriv frá
13. januar 1883 frá løgmaráðnum, sum gevur einum keypmanni í
Tórshavn loyvi til at byrgja inni nøkur øki við Tinganes.

Tílík loyvi mugu nú helst verða givin av landsstýrinum.

Sum tað sæst av tí, ið frammanundan er sagt, er hin føroyski strandarrætturin eitt ógvuliga víttfevnandi evni, og enn kundi nógv verið sagt, bæði um tey ymsu strandarlunnindini og eisini um viðurskiftini strandeigaranna millum, tá ið talan er um at nýta hesi lunnindi. Eisini hesi seinastu viðurskifti, sum tó ofta verða greidd við granna stevnuviðtøkum, hava elvt illsemju. Tá ið saman um kemur, hevur nýtslan av strandarlunnindunum, sum tað sæst av tí, ið sagt er frammanfyri, elvt mikið klandur gjøgnum tíðirnar, klandur, ið merkt hevur verið av tí skiftandi týðningi, hesi ymisku lunnindini hava havt. Nú í tíðini er tað rætturin til sandtøku, ið oftast elvir til rættarsakir, tí sandurin hevur fingið so stóran týðning sum byggitilfar. Eitt tíðarskeið í síðstu øld var tað nótakastið, ið elvdi trætumál, og fyrr í somu øld var tað rekaviðurin. Tað er neyvan ivi um, at í framtíðini kunnu verða onnur lunnindi, ið fara at elva stríð, t. d. um tari einaferð kemur at verða nýttur í ídnaði.

Tær avgerðir, ið tiknar eru strandarrættindunum viðvíkjandi, tykjast tó mest sum at hava greitt tey ymisku lögfrøðiligu ivamálini, sum her hoyra uppí, so sum tað vónandi skuldi sæst av hesi frágreiðing.

SUMMARY

By ownership of the shore was formerly understood the right of wreck, whereas now it is partly the right of becoming the owner of what is washed ashore from the sea, partly the right of using the shore or the materials it consists of.

While the right of using the open sea is free to anyone, and, within the limits which might be set by legislation, the right of using the territorial sea is free to all citizens of the country concerned, something else is the rule concerning a certain belt along the coasts. The extent of this belt is laid down differently in different countries and at different times. In Faroese law this belt is reaching out to the lowest tide, and in certain cases the limit must be fixed farther out.

The area behind this limit is called the shore, reaching to the line where the grass begins.

No matter whether the shore belongs under infield or outfield, it belongs jointly to all owners of assessed land in the village concerned, in such a way that the owners have an actual proprietary right in the part of the shore situated between the floodmark and the edge of the growth of grass, while concerning the rest of the shore they are entitled to exercise a number of rights, for instance sole and exclusive right to driftwood, seaweed, sand, etc.

BÓKMENTIR

1. *Andersen, N.*: Færøerne 1600—1709. Kbh. 1895.
2. *Arup, Erik*: Danmarks Historie. II. 1282—1624. Kbh. 1932.
3. *Berlin, Knud*: Den danske Statsforfatningsret. I. Kbh. 1937.
4. *Borup, L. C.*: Den danske Landboret. 2. udg. Kbh. 1880.
5. *Bærentsen, C.*: Ejendomsforholdene i Bygden Sand. (Í »Tillæg til Forslag og Betænkninger afgivne af den færøske Landbokommision« s. 463—581. Kbh. 1911).
6. *Corpus juris civilis*. Leipzig 1844.
7. *The Court Book of Shetland 1602—1604* v/ Gordon Donaldson. Edinburgh. 1958.
8. *Danmarks Riges Historie*. III. 1481—1588 v/ A. Heise & V. Møller. Kbh. u. á.
9. — IV. 1588—1699 v/ I. A. Fridericia. Kbh. u. á.
10. *Forslag og Betænkninger afgivne af den færøske Landbokommision i Henhold til Lov af 13. marts 1908*. Kbh. 1911.
11. *Gausland, G.*: Utskiftingsloven af 1882. Oslo 1947.
12. *Heber, Gustav*: Norske rettsreglers historie. I—II. Oslo 1938.
13. *Illum, Knud*: Dansk Tingsret. I—II. Kbh. 1952.
14. *Jakobsen, J.*: Etymologisk ordbog over det norrøne sprog på Shetland. Kbh. 1908—21.
15. *Joensen, Robert*: Bøleiðin. Kl. 1959.
16. *Juridisk ordbog* v/ O. A. Borum & Stig Juul. Kbh. 1954.
17. *Klæstad, Helge*: Landslot. Kria. 1922.
18. *Kongslev, Lauritz Laurberg*: Den Danske og Norske Private Rets første Grunde. II. Kbh. 1782.
19. *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder*. Kbh. 1956.
20. *Landt, Jørgen*: Forsøg til en Beskrivelse over Færøerne. Kbh. 1800.
21. *Larsen, I. E.*: Samlede Skrifter. II, 1: Privatretlige Foredrag. Kbh. 1857.

22. *Lunddahl, J. A.*: Nogle Bemærkninger om de færøske Landboforhold. (I »Tillæg til Forslag og Betænkninger afgivne af den færøske Landbokommission,« s. 421–461. Kbh. 1911).
23. Løgtingstiðindi (ymisk ár).
24. *N. J. A.*: Nyt juridisk Arkiv. 15. bd. (Endurgivið eftir Vinding Kruse).
25. *Nolsøe, Dánial*: Um fiskimarkið við Føroyar. (Óprentað).
26. *N. L.*: Christian V.s Norske Lov af 15. april 1687.
27. *Poulsen, Jóan Chr.*: Hestsøga. Tórsh. 1947.
28. *Rasmussen, R.*: Gróður. (Í »Føroyar«. I, s. 19–32. Kbh. 1958).
29. Rigsdagstidende, Folketingets Forhandlinger og Tillæg A 1898/99.
30. *Rynning, Lorents*: Bidrag til norsk almenningsrett. Oslo 1934.
31. *Svabo, J. Chr.*: Indberetninger fra en Reise i Færøe. Kbh. 1959.
32. *Tax. B.*: Protokol over den i Henhold til Lov angaaende en ny Skyldsætning af Jorderne paa Færøerne af 29de Marts 1867 foretagne Taxation af bemeldte Jorder. Kbh. 1873.
33. Tingbókin 1615–54 v/ Einar Joensen. Tórsh. 1953–56.
34. *Tolstrup, Flemming*: Lærebog i landboret. Kbh. 1956.
35. *Torp, Carl*: Dansk Tingsret. 2. udg. v/ L. A. Grundtvig. Kbh. 1923.
36. U. f. R.: Ugeskrift for Retsvæsen. (Ymisk ár).
37. *Vinding Kruse, Fr.*: Ejendomsretten. I. 2. udg. Kbh. 1945.
38. *Zachariassen, Louis*: Føroyar sum rættarsamfelag 1535–1655. I. partur. Tórsh. 1959.
39. *Ziska, Andreas*: Tórshavn, lív og vøkstur. Tórsh. 1959.